

namen ook, maar de volgorde is er anders. Vooral ten dage, dat er weer een naam bij moet in de kapel, zijn ze nieuwsgierig, welke de volgende wezen zal. Maar dat verklapt de Dood nooit, hij weet het zelf niet. Hiervan kunnen ze echter zeker zijn, dat hij geen enkelen naam vergeten zal. Zonder mankeeren zorgt hij, dat allen, die op het Slot geboren zijn, ter bestemder tijd derwaarts wederkeeren. Tegen moeite en kosten om hen te halen ziet hij volstrekt niet op; zelfs is het meermalen gebeurd, dat hem geboden was een verre, buitenlandsche reis te maken — en hij ging.

De godsdienst van de kapel zit niet enkel aan den buitenkant. Ook in haar binnenste is zij godsdienstig, want rechts is een schrift aan den wand, dat uit de profetie genomen is: „Zij zullen rusten op hunne slaapsteden.” Links spreekt wederom de profetie: „Uwe dooden zullen leven.” Heel mooi is, wat er gebeiteld is in het steentje van de freule, die in den vijver van het Slot verdronken is: „Het dochtertje is niet dood, maar slaapt.” Voorts hebben ze er nog een bidstoeltje te pronk gezet van zwart-gelakt palisanderhout met wit-satijnen bekleeding, zeer oud. En de baar, welke er staat, wacht maar

Zelden wordt de kapel in haar rust gestoord. Zoo nu en dan komt de tuinman om te luchten of te ragen, en de metselaar om wat bij te witten. Het gebeurt wel, dat de Slotbewoners dan even inloopen, vooral om naar het steentje van de freule te kijken. De andere teksten kennen ze al lang, daar behoeven ze niet meer naar te kijken.

Maar als er een doode bijgezet wordt, is het er zeer druk. Dan gaat de familie met het lijk er in en de dorpelingen staan er voor. Dan wordt er gesproken en gezongen, gelijk lieden, die bij halve teksten leven, plegen te spreken en te zingen: van de rustplaats na den strijd der deugd. En den Dood belachen ze, zingende: „Zouden wij voor 't sterven beven, sidd'ren voor dien jongsten nood?”

De Dood verbiedt dit zingen niet, want hij heeft te veel bij zijn korte bezoeken op het Slot meegemaakt, om niet te weten, wat hij van die heldhaftigheid denken moet. Van „de zoete vreugd,” waarmee ze in hun lied beweren aan zijn woning te denken, heeft hij weinig bespeurd.

Maar de Slotbewoners denken, dat hij meezingt. Hierover verblijden ze zich, want nu ze bemerken, dat de Dood van den godsdienst houdt, gelijk zij er van houden, wordt de klove, die er gaapt tusschen hun huis en het zijne, minder diep. En de Dood laat dat maar zoo, hij geeft er niet om, wat de menschen, rijken of armen, dat doet er niet toe, van hem denken — zoo zeker is hij van zich zelf en zijn werk. Als het straks weer stil is in de kapel, gaat hij in de donkere ruimte daaronder rustig zijn gang. Hij spreekt niet, hij zingt niet, hij zorgt maar, dat hij zijn werk afmaakt, gelijk hem bevolen is — en nooit mankeert er iets aan.

Dit is het huisje in het kleine bosch.

De Morsdaelsche jongens, die niets dan leven in zich vinden, zoodat ze niet weten, wat ze van dood en sterven moeten maken, storen zich aan die grimmige plankjes niet. Ze begrijpen niet, waarom ze hun voeten niet zouden zetten op paden, waar God Zijn zonnestralen lachen doet. Evenmin, waarom zij minder dan de vogels en de bloemen zouden zijn. Als ze meenen, dat hun levensvreugde in de omgeving van de kapel kan verhoogd worden, hebben ze doorgaans durf genoeg om er te komen. Alleen om den rentmeester durven ze soms niet, want als die hen snapt, zijn ze zuur. Hij vertelt het vast aan hun vader, en die werkt voor het Slot. Maar anders . . . nou, ze zouën er best in durven, scheppen ze tegen elkaar op, in den grafkelder bedoelen ze. Er in blijven, dat is iets anders, vinden ze, daar hebben ze niet van terug

De Morsdaelsche menschen zijn wijzer.

Ze durven er ook wel in, ja, zouden er hun hand niet om verdraaien, als ze er moesten slapen — anders zouden ze er toch ook wel voor bedanken om in hetzelfde vertrek te slapen, als er bij hen een dooie boven aarde staat. Zoo'n lijk zal je niks doen, als je geweten maar zuiver is, zie je.

Maar dat onderscheid maken, dat zit hun dwars. Die rijke lui denken zeker, dat ze beter zijn dan een arm mensch. En dan zoo'n beeld van „onze lieve Heer” en dat bidstoeltje. Net

goed, dat de wind dat kruis er afgekieperd heeft, anders zou het compleet een Roomsche kerk zijn geweest. Foei, foei. Als het zoo eens te praot kwam, zouën ze het best tegen den baron durven zeggen

In dit ééne ding zijn de Slotbewoners dom en dwaas in hun oogen, en prijzen ze het Slot niet.

„Juist zoo,” denkt de Dood, „die steenen, wel samengevoegd en met teksten versierd, zijn een onderwijs der ijdelheden.”

Om de jongens, die nog niet weten, dat het geen pas geeft om zoo'n leven te maken bij graven, buiten het verboden terrein te houden, zeggen de menschen wel eens: „Het spookt in het kleine bosch, pas maar op, hoor.” De kleinere jongens gelooven dat, maar de grootere lachen er om, en dan krijgen ze ruzie.

Maar de Dood maakt zulke praatjes met de jongens niet. Hoewel hij hen eerst maar laat begaan bij zijn woning, komt hij hen later de waarheid zeggen. Dit doet hij zoo. Hij laat door den herfstwind het gordijn van bladeren wegschuiven van voor zijn huisje, zoodat ze het van-den-weg-af kunnen zien. Als die jongens dan voorbijkomen, is het net, alsof hij door een van de boograampjes naar hen kijkt, in het donker voelen ze dat. Ook is het, alsof hij roept: „Zie hier ben ik.” Natuurlijk houden ze zich, alsof ze niets zien en hooren. Als ze alleen zijn, doen ze een stapje aan of gaan een deuntje fluiten. Maar wanneer ze hun meisje bij zich hebben, zeggen ze een aardigheidje. Het zal er een aardigheidje naar zijn, niet veel zaaks. „Zeg, doe niet zoo akelig, flauwe knul,” vermaant het meisje in liefde. Maar de Dood heeft zijn zin. Het meisje, net zoo goed als die jongen, heeft zijn stem gehoord en zijn aangezicht gezien, zoodat ze nu weten, dat de Dood geen spook is, al weten ze nog niet, wat hij wel is. Als het er van komt, dat ze man en vrouw worden, zullen ze nooit echt met hun tweetjes zijn, de Dood zal bij hen inwonen, precies zooals hij woont bij het Slot, ook al schijnt het den meesten tijd, dat hij zeer verre is.

Hun ziel heeft geluisterd — en het is de ziel, die overwint.

II.

Het groote bosch is lang zoo ernstig niet, want in plaats van de dorpelingen dreigend op een afstand te houden, lokt het hen vriendelijk om zijn stille paden te betreden en zijn rijkdom van kleuren en geuren te genieten. Daar begint het mee vroeg in de lente. Ieder jaargetijde verandert het zijn stem en gedaante, maar altijd lacht het den menschen toe, zelfs tot den laten najaarsdag. Ze mogen er niet alleen vrij kuieren, maar kunnen er ook, des kuierens moede, lekker uitrusten, want er staan ouderwetsche banken, die gemakkelijk zitten.

Natuurlijk komen er de jongens, als ze tijd hebben, hetwelk volstrekt niet iederen dag het geval is, want hoewel ze gelukkig geen huiswerk van school meekrijgen, hebben ze vaak hun handen meer dan vol om klaar te komen. Behalve op school, weten ze niet, waar de tijd blijft. En als ze komen, is het lang niet altijd hemel in hun ziel en alles even blij, want de dingen, welke ze mogen doen, daar hebben ze dikwijls geen zin in, terwijl de dingen, welke ze dolgraag zouden doen, verboden zijn, als daar zijn: namen in de banken en de boomen snijden, vuurtje stoken, in den vijver zwemmen, nestjes uithalen.

Er komen ook moeders.

Maar zij komen niet allen voor hun plezier, liever zouden ze stilletjes thuisblijven, maar ze hebben kindertjes, welker longetjes ze niet vertrouwen. Daarom hebben ze den dokter eens aangeropen, en die heeft gezegd: „De lucht in” — en wat is nu beter dan boschlucht? Het valt niet mee om er zoo maar uit te loopen, maar hun mannen hebben gezegd: „Mensch, 't is voor jou ook goed.” Nou, ze zouën liegen als ze zeiden, dat ze geen verzetje noodig hadden. Dit zijn zwaar-beproefde moeders: zieke kinderen en zelf niet sterk . . .

De moeders, die het boven al haar lotgenooten druk hebben, zijn de moeders met één kind. Toch richten ook zij hun schreden boschwaarts, pronkend met hun kind en hun wagen. Dit zijn overgelukkige moeders.

Overigens ziet men er niet veel menschen; ze hebben wel wat anders te doen op zoo'n dorp dan uit wandelen te gaan.

Maar met de oude mannetjes is het iets anders.

Voor hen is de drukte voorbij, ze hebben gewerkt, zoolang het dag was — nu kunnen ze niet meer werken. Gelukkig behoeven ze het niet meer te doen, want wel hebben ze niet zooveel overgehouden, dat ze kunnen leven, maar er wordt voor hen gezorgd. De diaconie doet wat, het Slot doet wat, en sommigen hebben zelfs kinderen, die wat doen; al is het maar twee kwartjes in de week, het helpt toch. En dan de Ouderdomsrente, dat is toch maar een mooi ding, hoor. Ze hebben een goeien ouwen dag.

Wanneer het maar even kan om het weer, komen zij naar het bosch. Op de schoolbanken hebben ze nooit zoo gemakkelijk gezeten als op de boschbanken. De jeugd wordt niet herboren, dat weten ze wel, maar als ze in het bosch zijn, hebben ze vaak een gevoel, alsof ze weer jong worden.

Men noemt ze vanouds: de Boschmannetjes.

Heinrich Lhotzky heeft gezegd, dat mannevrienschap zelden een gesloten huwelijk overleeft, daar de vrouwen geen andere goden naast zich dulden. Het groote bosch geeft in de mannetjes te aanschouwen, dat men met hem gelijk te geven, niet te voorbarig moet zijn, want het schijnt daar, alsof de afgehouden tronk van mannevrienschap uit nieuwe scheuten vruchten voortbrengt, ook tot verhooging van der vrouwen levensgenot.

Maar niet voor alle mannetjes is deze weelde even groot, want, gelijk onder de moeders, die naar het bosch komen, zijn er ook onder de mannetjes: overgelukkigen en zwaarbeproefden.

Overgelukkig zijn de mannetjes, die door hun vrouwen het bosch ingestuurd worden.

Die vrouwtjes zijn vroeger niet gewoon geweest om den geheelen dag haar mannen over den vloer te hebben. Voor dag en dauw gingen ze de deur uit om te werken, totdat de dag was gedaald. „Dat is toch eigenlijk geen leven,” hebben ze geklaagd. Maar ze

schikten zich in hun lot, de drukte met de kinderen maakte veel goed, en voorts heeft het vooruitzicht hen getroost, dat ze wat aan hun leven, d. w. z. aan elkaar, zouden hebben, als ze samen op jaren mochten komen.

Thans zeggen deze vrouwtjes, dat hun mannen er maar eens uit moeten, dat dit goed voor hen zal zijn

Ze zijn ook niet van gisteren!

Als Vader weg is kunnen ze thuis beter opschieten. Vader wil wel helpen, maar daar houden ze niet van. Met de schoonmaak en den uithaal is het wat anders, maar met het gewone werk kunnen ze het nog best aan. Als het mooi weertje is, zetten ze fijn raam en deur open, om het eens lekker te laten doorwaaien. Ze zijn wel erg bang voor tocht, doch ze wagen het toch maar, want een mensch weet niet, waar al dat stof vandaan komt. Als je de hoekjes en gaatjes maar laat zitten, nou, dan ben je gauw klaar, maar van zoo'n aard zijn ze niet, zie je.

Hoewel de mannetjes opperbest begrijpen, wat Moeder in haar schild voert, doen ze doorgaans maar, alsof ze er niets van begrijpen; dat is aardiger voor Moeder.

Op hun bankje in het bosch lachen ze hun vrouwtjes uit. Die lach klinkt soms als een klacht om eigen droevig lot, maar is toch wezenlijk een lach, waarin ze tegen elkaar opbieden, om voor hun vrouw den eerepalm te bemachtigen als de meest krasse, de zindelijkste en ijverigste van het dorp.

„As Trui van mijn niet meer werkt, is 't gedaan hoor,” zegt Janus.

„Mijn wijf kan nou — 't is zonde, dat ik het zeg — geen vijf minuten met leege handen zitten,” beweert Tinus.

„Nee, dan mot je de mijne hebben, met Vrouwendag is ze d'r vier en zeuventigste ingegaan, en nog werken as een jonge meid, en loopen, man, loopen, as een kievit,” verzekert Driekus.

Sommige mannetjes echter moeten in den verleden tijd spreken, wanneer deze lofzang op de vrouwen aangeheven wordt. Zij prijzen de dooden boven de levenden: „Je had *mijn* vrouw motten kennen, zoo iets heb je nog nooit beleefd”

Dàt zijn nu de zwaarbeproefden, de weduwnaars.

Toen ze alleen overbleven, zijn ze bij hun dochter of schoondochter gaan inwonen, want de kinderen zeiden, dat het geen doen was om alleen te blijven, en een huishoudster nemen, och, dat viel ook niet mee. Maar als ze alles vooruit geweten hadden, zouden ze hun boeltje niet opgebroken hebben. Ze zouden het niemand aanraden.

Klagen, dat de kinderen niet goed voor hen zijn, zullen ze niet, want dan zouden ze zonde doen. Ze hebben het goed, ze hebben het best, ze krijgen alles op tijd, maar ze zijn niet thuis, ze zijn hun aanspraak kwijt, ze missen de samenleving zoo. Hun vrouwen hadden het altijd wel voorspeld. En nu kunnen ze wel van den een naar den ander trekken, maar och, hier laat je wat en daar vind je wat.

„De gansche Bank van Engeland is te arm om een verlies te vergoeden, gelijk het mijne,” schreef Newton na het sterven zijner vrouw — dat is dezen mannetjes naar het hart gesproken. Maar hij schreef ook, dat hij na haar heengaan nog geen enkelen treurigen dag en geen enkelen troosteloozen nacht had gekend — dat is een sprake, welke ze niet verstaan.

Oude oogen weenen niet gemakkelijk, de tranen zinken onvergoten in het hart terug, maar als ze hadden kunnen weenen, deze zwaarbeproefde mannetjes

Ze zeggen: „Een vrouw is de rechterhand van een man, zie je, en nou kan een mensch wel leven zonder rechterhand, maar gemakkelijk gaat dat niet.”

Het is de eenzaamheid, die hen benauwt.

Dat ze heel hun leven tegen de eenzaamheid gestreden hebben, is nooit tot hen doorgedrongen, want ze hebben niet diep geleefd. Hun vrouwen en zij hebben steeds samen gestreden. Verdwenen de vrienden, gingen de kinderen de deur uit, stierven de familieleden, zoodat er ledige plaatsen kwamen in hun kring, dan schoven ze, gelijk spelende kinderen, dicht bij elkaar, en hielden elkaar steviger vast, naarmate de kring kleiner werd. Het ging daarbij naar de wet, dat de dingen, naarmate ze ouder worden, de scherpe trekken, welke

Zesde Kerstboek 4

hen van elkaar onderscheiden, kwijtraken. Nooit waren ze zoo één van geest geweest als de laatste jaren. Ze waren naar elkaar toegegroeid, de mannetjes waren zachter, de vrouwtjes vaster van gemoed geworden, en ach, toen ze het meest gevoelden, dat ze elkaar niet konden missen, kwam de Dood.

In het bosch trachten ze in de vrienden een stukje van het leven vast te houden, gelijk ze het in hun vrouwen hebben verloren. Het is een slechte ruil, dat voelen ze wel. Hun vrouw krijgen ze nooit terug.

En als ze nu maar *vrienden* vonden

Maar dat behoort tot het kleurenspeel en de sprekende tinten van den morgenstond, de weelde der jeugd.

Ze vinden slechts *gezelschap*.

Gewoonlijk duren deze mijmeringen en beschouwingen niet lang. Daar zorgen de mannetjes, die nog „een rechterhand” hebben, voor, maar zonder te kunnen zeggen, of deze zorg geschiedt uit behoefte om hun naaste te troosten, dan wel om zelf verre van den weemoed te zijn — het wordt hun ook niet gevraagd.

Er zijn onderwerpen, welke hen meer interesseeren, omdat ze zich daardoor midden in het leven voelen geplaatst, met hun rug naar het graf. Derzelver sommen zijn zoo machtig vele, dat ze niet in orde te verhalen zijn; er zit ook volstrekt geen orde in. De dominee, die wel eens een praatje komt maken op de banken, zegt, dat wanneer het alles in boeken beschreven stond, wat daar behandeld wordt, hij acht, dat het dorp de geschreven boeken niet zou kunnen bevatten.

Midden in het leven van dorpsmensen staat de kerk, dus praten de mannetjes over de kerk.

Over het voornaamste, dat daar gebeurt, zijn ze echter gauw uitgepraat. Dat brengt de ouwe dag zoo mee. Vroeger hadden ze „een flinke opsluiting,” zoodat ze best de heele preek konden naverellen, met de psalmverzen er bij. Maar nu is het al mooi, dat ze soms 's Maandags den tekst nog weten. Ze hooren nog altijd maar 't liefst uit het Oude Testament preeken, zich herinnerend, hoe hun

grootmoeder placht te zeggen: „De beste dominees nemen veel hun tekst uit het Oude Testament.” En die kon dominees hooren

Het gebeurt soms, dat de dominee in de preek dingen zegt, welke in geenerlei verband staan met den tekst, verzoekende de gemeente minder te hoesten, opdat zij meer luistere. Het is dan geen weer om in het bosch te zitten en daarom moeten ze dit onderwerp kuiierend behandelen. Het houdt hen langer bezig dan de preek, het brengt soms twisting onder hen, zelfs verbittering.

Kobus, die erg borstig is, beweert: „As dat gescheld niet ophoudt, blijf ik thuis, hij heeft nou altijd wat bizonders, zoo jaagt-ie de ouwe menschen uit de kerk.” Maar Dorus zegt: „De man heeft gelijk, er mot in de kerk geen leven zijn.” En Janus constateert, dat het een lawaai is geweest als in de ark van Noach.

Dit is echter niet al het leven, dat in de kerk wordt gemaakt. Sommige jongedochters leveren het bewijs, dat de liefde zich evenmin laat inhouden als het hoesten. Daarom worden ze „naar” onder de preek. Als er één „naar” wordt, komt er meestal een tweede, die het ook wordt, soms een derde. Het komt niet van de kou en het komt niet van de warmte, zooals het hoesten, maar dat het van de liefde komt, weten ze niet.

Daarom zijn ook ten opzichte dezer leven-makende maagden der mannetjes meeningen verdeeld.

Janus beweert stoutelijk, dat ze zouden bedaren, wanneer ze, in plaats van op sterke mannenarmen, op kruiwagens naar buiten werden gebracht, zooals hij van den dominee heeft gehoord, dat in vroeger jaren op andere plaatsen is geschied, waarbij hij meestal niet nalaten kan den lof der koude baden te zingen, al worden ze maar per emmer toegediend.

„Het most jouw meid maar es zijn, die er mee aangehaald is, dan zou je wel anders praten,” ketst Kobus kregel terug, en dan spreekt zijn grootvadershart.

Doch er zijn ook mannetjes, die zoowel met de jongedochters als met den jongen dominee zachtkens handelen, profeteerend, dat het met de jaren wel slijten zal.

Van de kerk tot den kerkeraad is maar één schrede.

De ouwe Bertus heeft een zoon gewonnen, die heerlijker dan zijn broederen geworden is, doordat ze hem in den kerkeraad hebben gekozen. Het spreekt vanzelf, dat deze in den familiekring dubbele eere waardig wordt geacht. Hij is ook een beste broeder, maar heeft met al zijn medebroeders in de bediening gemeen, dat hij tot de volmaaktheid niet gekomen is. Volgens zijn vader kent hij den Bijbel van voren naar achteren en van achteren naar voren. Dus zal hij ook wel weten, dat alles onder de zon een bestemden tijd heeft. Maar zijn gebrek is, dat hij soms leelijk in de war is met den tijd. En dan gaat hij afbreken ten tijde, dat hij moet bouwen, klappende wat in de vergadering besproken en besloten is, waarbij hij, gelijk een braven zoon betaamt, zijn vader de primeur van het kerkeraadsnieuws gunt, wanneer de vergadering niet te laat geëindigd is om even thuis aan te loopen, want anders geniet zijn vrouw de eer.

Ze weten al vooruit, wat er komt.

„Het is gisteravond weer hommeles geweest, nou, je zal er wel meer van hooren, wacht maar de dominee is een groote paus, maar me zeun houdt z'n mond niet er mosten meer van zulke kerels, die van d'r af durven spreken, gekozen worden wat heb je an die knikezels.”

„Da's niks dan Bertus z'n hooge borst,” denkt Janus, maar dat zegt-ie niet. Hij zegt: „Ik heb gehoord, dat ze jou wel op de ollemenasie voor ouderling zouën zetten, maar dat mag niet, omdat je zeun d'r in zit.”

Dan wordt de ouwe Bertus giftig op Janus, dien mallen kwibus, en wenschen de andere mannetjes, dat die twee hun mond maar hielden over den kerkeraad, wat hebben ze aan die ruzie.

Alzoo brengt de kerk meer doodsschaduwten dan levensglansen in het bosch.

Met het dorpsnieuws gaat het beter, al gaat het lang niet altijd goed. Kleine zielen, die ze zijn, vinden ze alles, wat op het dorp gebeurt, groot.

Morsdael is hun dierbaar plekje grond, waarvan ze spreken als van *het* dorp, dat al naar het zoo uitvalt, alle vlekken, dorpen en steden des ganschen aardbodems overtreft, of door dezelve overtroffen wordt. Als ze het over „het dorp” hebben, hebben ze het over zichzelf, maar dat weten ze niet.

Toch komen ze pas op dreef, als ze aan den praaf raken over den ouden tijd, waartoe meestal de nieuwe tijd hen inspireert.

Janus leest het krantje, en vertelt graag van wat er in de wereld gebeurt. Maar een man, die op jaren komt, heeft Gladstone gezegd, wordt vanzelf historicus. Daarom worden ze, hoezeer ook bij het heden geïnteresseerd, telkens, als door instinct, gedreven, om het heden tegenover het verleden in de weegschaal te werpen, en dan is het resultaat in verreweg de meeste gevallen, dat de evenaar flink doorslaat naar de dagen vanouds. In den lof op het voorbije leven prijzen ze zichzelf als menschen, die weten, wat er in de wereld te koop is.

Thuis hebben ze het lang niet gemakkelijk gehad: vroeg van school om wat te verdienen, en hun weekgeld tot den laatsten cent overgegeven zestien maanden onder dienst gestaan bij het paardenvolk toen weer hard aangepakt om tot een trouwdag te komen. Hoe arm zijn ze begonnen, hoe hard hebben ze gezwogd. Hun vrouw vele jaren de derdedaagsche koorts, en om de veertien maanden een kind. Met die wurmen hebben ze getobd om hen aan den groei te krijgen, maar dikwijls is het kerkhof het eindje geweest. Soms weken lang bijna niet uit de kleeren. Honger hebben ze geleden in het jaar van de aardappelziekte, den kelératijd zullen ze nooit vergeten. Door duizend zorgen en duizend dooden zijn ze heengegaan

Maar gelukkig hebben ze handen aan hun lijf gehad, en zijn ze niet te lui geweest om die uit te steken. Ook zijn ze zuinig geweest, zoodat ze, toen ze trouwden, een puik veeren bed hebben kunnen koopen, waar ze nu al bijna vijftig jaar op liggen. Hun kinderen hebben ze niet verwend, ze zouden hen liever half dood geslagen hebben. Hun vrouwen hebben er, als het maar even kon, een centje

bijverdiend. Schuld hebben ze niet willen maken, den schenker hebben ze opgehangen, maar den bakker laten leven. Alleen de dokter heeft wel eens lang op zijn centen moeten wachten, maar is toch geen cent aan hen tekortgekomen, zie je — jongens, dat was zulk kwaad geld

Tegenwoordig hebben de menschen geen geweten meer. Voorts is er geen eerbied voor de meerderen onder het mensdomein meer. Kinderen zijn er ook niet meer. Als ze maar meheer en juffrouw kunnen spelen, pret maken, sigaretten rooken maar werken, zoals zij gewerkt hebben, daar mot je niet om komen.

„Ze werken nou met d'r voeten,” zegt Janus.

„Als het niet zoo treurig was, zou je er om lachen, maar wat mot er nou toch in vredesnaam van het opkomend geslacht groeien?”

„Luie leegloopers, man.”

„Maar de ouwers, dié mosten er anders an gaan staan, het zou bij mijn niet gebeuren, dat ik bang was voor een zwart gezicht van me jongens; ik zou zeggen: „Zoo verkies ik het — heb je me verstaan? — en as-et je niet bevalt, dan ga je d'r maar uit.”

„Weet je, wat ik maar zeg?” beweert Janus, „ik zeg maar, dat teugeswoordig alles te kort is; de haren zijn te kort, de rokken zijn te kort, de namen zijn te kort, de werkdagen zijn te kort, maar de tongen, die zijn te lang.”

Het doet hun echt goed, dat ze zoo nog eens met elkaar kunnen praten, zonder van dat jonge goed te moeten hooren: „Opa is uit de mode.”

Ze sluiten echter het oog niet voor de zegeningen van den modernen tijd. Dat er teugeswoordig veel voor den werkman wordt gedaan, zullen ze niet tegenspreken, maar wat geeft het, als er geen tevredenheid onder het mensdomein is. Over den veelvoudigen arbeid, die tot heil der jeugd gezegd wordt te geschieden, moeten ze hun schouders ophalen. Alleen wat voor de ouwe menschen wordt gedaan heeft hun volle, ongeveinsde instemming. Die Ouderdomsrente is een mooi ding.

Hoewel ze maar weinig buiten het dorp komen is hun gezichtskring verre van beperkt. De daverende dingen dezer dagen, welke op en onder en boven de aarde geschieden, als daar zijn: moorden en doodslagen, aardbevingen en overstromingen, oorlogen en geruchten van oorlogen, vliegtochten, ongelukken, brandstichtingen, werkstakingen, gaan als in een caleidoscoop hun geestesoog voorbij. Over „de Duitse keizer” en „die smerige Belgen” en „die rommel in Rusland” oordeelen ze met veel verzekerdheid des gemoeds. Hun leidraad is het krantje van Janus. Maar er is één onderwerp, dat ze de moeite niet waard achten om het te noemen, en dat is: de sport. De lui zijn tegenwoordig niet eer tevreden, dan wanneer ze d'r nek gebroken hebben, vinden ze. Liever verdiepen ze zich in bespiegelingen over de radio, van welke ze eenparig zeggen: „Hoe is 't in de wereld mogelijk!”

Natuurlijk doen ze ook aan de politiek.

Hierbij stijgt hun wijsheid als met adelaarswieken omhoog, de problemen oplossende, voor welke „de Heeren in den Haag” nog geen oplossing hebben, hoewel dezelve met veel pratens zoekende. Ze zijn erg bang, dat de Roomschen weer de baas zullen worden, en dan zal het weer net gaan, zoals ze, „als kind zijnde”, in de boekjes van de Zondagsschool gelezen hebben. Voor „de soosejalen” zijn ze ook bang, maar niet zoo bang als voor de Roomschen. Over de drooglegging van de Zuiderzee zijn hun meeningen verdeeld, omdat ze maar niet kunnen begrijpen, waar nou al dat water blijven moet.

En de sociale kwestie is volgens hun diepe overtuiging op staanden voet de wereld uit te helpen, als ieder maar zijn plicht doet.

In summa: de boschmannetjes hebben praatstof genoeg in hun vaten, alzo gaan de lampen van hun discours nooit uit. Alle wijsheid is voor hen traditie-wijsheid, raadselen hebben ze schier niet, daarom zien ze niet, dat hun lampjes vaak walmen.

Dit praten is hun leven.

III.

Als de klok luidt moeten de mannetjes opstappen, want dan heeft Moeder het sobere middagmaal klaar. Ze is altijd blij, als Vader zegt, dat-ie de klok niet noodig heeft, maar het aan zijn maag wel voelen kan, hoe laat het is, want dat is een gezond teeken voor een oud mensch.

Vroeger beschouwden ze praten en eten als tegenstrijdige dingen, want als kinderen waren ze onderwezen, dat poesjes, die muizen, niet mauwen. Dit onderwijs hadden ze getrouwelijk doorgegeven aan hun zaad, zelf een voorbeeld gevende. Er was wel wat anders te doen, dan te praten onder het eten. Dat was goed voor de rijke lui. Maar nu ze samen zijn, behoeven ze voor de rijke lui niet onder te doen

Eerst even stil zijn, natuurlijk.

Vader bidt met zijn pet onder zijn neus en Moeder met haar handen in haar schoot. Hoewel ieder voor zichzelf bidt, weten ze toch heel goed van elkaar, wat ieder bidt, want ze bidden het gebed, dat alom op het dorp gebeden wordt. Het is het gebed, dat ze hebben moeten leeren, toen het „Heere, zegen deze spijze, amen” te kinderachtig voor hen werd, omdat zij zoo groot werden. Het is een gebed op rijm, dat officieel genoemd is: „Bedezang voor het eten,” hoewel het nergens gezongen wordt.

Er moet voor de engelen iets ontroerends in zijn om zulke menschjes te hooren fluisteren: „Leer ons voor overdaad ons wachten.” Ze lachen daar niet om, die engelen, maar verwonderen zich er over, mij dunkt, op gelijke wijze als ze zich verwonderen, wanneer ze de gemeente hooren zingen: „En wordt niet ijdel, als 't vermogen gedurig aanwast” — en de behoeftigen onder de kinderen der menschen zingen devotelijk mee. De engelen hooren dit bidden als een bedezang.

Als Vader zijn pet weer opzet en Moeder even zucht, is het gebed uit. Niet wanneer ze hun oogen weer opendoen, want dat gebeurt wel eens vroeger. Het gebed voor de groote menschen heeft hen

nog niet in alle dingen geleerd te niet te doen, hetgeen eens kinds is.

Het is weer: „Dominee, brand je bekkie niet.”

Moeder houdt er niet van om koud eten op tafel te brengen, want dan gaat het lekkere er af, en ze zegt maar, als Vader soms knort: „We hoeven niet te gaan hooien, hoor.”

Ze zullen nooit een aanval op den schotel aardappelen doen, zonder hun linkerhand onder de tafel te deponeren, dat is netjes. Soms hooren ze nog het dreigement van hun moeder: „As je nou je hand niet weg doet, dan zal ik 'em met een touw aan den poot van de tafel vastbinden.” Ze hebben die linkerhand volstrekt niet nodig, want als er wat te snijden is, dient Moeder het gerecht gesneden op, dat behoort zoo.

Zonder daartoe door Moeder uitgenoodigd te zijn, begint Vader de notulen van de ochtendzitting in het bosch te lezen. Hij houdt zich hierbij verre van de beknoptheid, welke de duidelijkheid bedriegt, zoodat Moeder nooit te klagen heeft, zooals er alom in den lande over het verslag van de kerkeradsvergadering in de kerkbode wordt geklaagd.

Soms legt Moeder even haar ijzeren vork neer, zoo luistert ze.

„Wel Vader, wat zeg je een mensch weet teugeswoordig niet, wat-ie hoort wel heb ik van me leven 'et mag geen daglicht zien 'et is zonde en schande, dat is 'et ja man, zeg dat wel: 'et is verschrikkelijk, zooals 'et menschedom teugeswoordig gekleed gaat 'et is net, of de vrullie teugeswoordig geen schaamte meer hebben net juinen met één schil, die meiden en dan die nakende harten, je wordt koud, as je er na kijkt, hoe houën ze het uit ik zeg maar: de wereld loopt op een end.”

Dat getrouwde vrouwen, moeders van kinderen, zoo'n kleedasje toestaan, en goed praten, en zelf er aan mee doen, is meer dan Moeder verwerken kan. Als ze daarin komt, kan het gebeuren, dat haar verbaasde geest gaat vlammen van verontwaardiging, zoodat ze „vloekt”, gelijk de Morsdaelsche menschen van ouds de gewoonte van vloeken hebben, sprekende aldus: „Gorting alevel.”

Voor Vader is deze belangstelling van Moeder steeds een verkwikking. Vooral wanneer hij op het bankje door zijn collega's tegengesproken is, doet het hem goed van Moeder te hooren, dat-ie groot gelijk heeft gehad. Want Moeder weet wel, hoe ze Vader hebben moet. Zij heeft hem al bijna een halve eeuw gelijk gegeven, ervarende, dat dit voor haar de uitnemendste weg is om van hem gelijk te krijgen. Vader is niet kwaad, alleen een beetje stellig

Zoo eten ze, zoo praten ze.

Maar ze hebben ook gebeden: „Doe ons het hemelsche betrachten, sterk onze zielen door Uw Woord.”

Als Vader zijn bril voor den dag haalt en zijn pet afzet, staat Moeder op, om „Het Boek” aan te geven.

Vader leest nu eens lang en dan weer wat korter, want daar is een mensch zelf geen baas over.

Hij leest zaligsprekingen en vloekpsalmen; hij leest geslachtsregisters en priesterlijsten; hij leest van de gordijnen en stijlen des tabernakels, mitsgaders van de offeranden en andere plechtigheden der wet; hij leest van de breedte, en lengte, en diepte, en hoogte der liefde van Christus, die de kennis te boven gaat; hij leest van de woede der duivelen, van den dienst der engelen, van de goddeloosheid der goddeloozen, van het heillot der rechtvaardigen. Hij leest van de blijdschap, den strijd, de moeite, de verwachting der vromen, zeer overvloedig. Hij leest geschiedenissen, spreuken, psalmen, profetieën, evangeliën, brieven, openbaringen, ja, hij leest alles, wat er in den Bijbel te lezen is — en alles is voor hem hetzelfde, behalve dat-ie een mier aan die vreemde woorden heeft.

Ook voor Moeder is er geen onderscheid; zij kijkt, en luistert, en knikt altijd even ernstig.

Maar zij heeft ook haar kruis, want soms is het alsof de duivel er op uit is om haar te plagen. Als er een koopman aan de deur komt en zij roept: „Niks noodig vandaag” en die vent trekt de deur niet toe, zoodat ze op moet, en niet kan nalaten om te foeteren op dat anstrante volk

Praten over het Woord doen ze hoogst zelden, want ze zijn maar domme mensen.

Alleen als Vader in de lijdensgeschiedenis is, kan-ie soms z'n eigen niet inhouden om „die vuile, smerige Joden.” En eens was hij in het geslachtsregister van Genesis V. Toen zei Moeder: „'Et is net, of je op een kerkhof loopt,” waarop Vader antwoordde: „Ja mensch, da's de weg van alle vleesch: en hij stierf.”

Na het eten zijn ze weer even stil.

Ze danken, gelijk ze bidden, met een lied, maar deze dankzang na het eten is voor de helft een gebed.

Als mensen, die zich „mild en wel gevoed” weten, bidden ze aldus:

Doch geef, dat onze ziele niet
Aan dit vergank'lijk leven kleev',
Maar alles doe, wat Gij gebiedt,
En eindlijk eeuwig bij U leev'.

Maar zal het eten gedijen, dan moet het zakken, daarom volgt, dat ze „even stil zitten”, hetwelk ze ook wel noemen: „even een uiltje knappen”, of: „even de slaap door je lijf laten gaan”, of: „even een dutje doen”, of: „even weg zijn”; maar welke namen ze ook gebruiken, steeds wordt het „even” geaccentueerd, want als ze 's middags te lang slapen, moeten ze het 's nachts bezuren.

Ontwaakt uit den slaap, behoeft Moeder niet naar werk te zoeken, want als ze voor eigen huishouding niets te doen heeft, kan zij zich op velerlei wijze nuttig maken voor haar nageslacht. Dewijl haar leuze is, dat een paardentand en een vrouwenhand in beweging moeten zijn, heeft ze tot haar dochters en haar schoondochters gezegd: „Breng de kousen maar hier”. Maar ze behoeven er niet op te rekenen, dat zij aan „die lichte lorren” begint, want Opoe is wel goed, maar niet gek. Je zou Opa eens hooren, als ze dat deed . . .

Vader zou ook wel wat voor zijn jongens willen doen, vooral met die lange dagen. Maar hij weet niet, wat, en de jongens weten het ook niet. Dit is de schaduw in zijn ouderdom, welke Moeder

poogt te verdrijven door te zeggen, dat-ie lang genoeg voor zijn jongens heeft gewerkt, maar hij antwoordt: „En jij dan?” waarop Moeder hem steeds herinnert, dat een vrouw geen man is.

Ze drinken maar eenmaal per dag thee, en dat is 's middags. Het is thee zonder suiker, maar met „een kussentje” en veel melk. Het minimum voor Vader is drie bakkies, soms neemt-ie er vier, al naardat Moeder „verliefd” is geweest. Doch Moeder houdt er voor zichzelf geen taks op na, maar drinkt, zolang er te drinken is, de pot mot leeg, want wat je door het gootgat giet, daar heeft niemand iets aan

Ook bij dit drinken praten ze, gelijk ze onder het eten hebben gepraat totdat Janus of Manus of Tinus of Bertus of Kobus of Driekus voorbijkomt. Dan zegt Vader: „Kom, ik zal maar eens gaan kijken, wat ze in het bosch te zeggen hebben”. En Moeder zegt: „Welja, man, je ken 'et nou nog doen, as 'et weertje omslaat, mot je weer binnen blijven”.

Ge moet niet denken, dat Vader Moeder groet, als-ie opstapt. Dat doet Moeder ook niet, maar hoezeer zijn hart bij haar blijft en haar hart met hem meegaat, dat bewijst zijn scherts: „Een vrouw hoort thuis”, en haar informatie: „Vader, heb je je tabaksdoos?”

Alleen 's Zondags kan het gebeuren, dat Moeder meegaat, maar dan mag het niet te zonnig, te winderig of te stoffig zijn. Er is dan maar weinig kans om in het bosch te zitten, hetwelk voor Moeder, die haar beste jak aan heeft, geen teleurstelling is. Zitten doet ze thuis genoeg, ze wil nu eens kuieren, dan ziet ze nog es wat.

In de week is ze maar het liefst thuis, in haar eigen gedoetje, ze is nooit een uitgaanster geweest. De getrouwde kinderen, die zeggen: „Je ziet Moeder nooit,” laat ze maar praten, want even vast als ze den Bijbel gelooft, meent ze, dat de kinderen beter naar haar kunnen komen, dan zij naar de kinderen kan gaan. Dan maakt ze geen zure gezichten en schele oogen, omdat ze meer bij den een dan bij den ander komt. En wat haar boven alles aan haar huisje bindt, is de overtuiging, dat het voor een man niet prettig is, als de vrouw er maar uitloopt. De ouwe dominee Stijfstra placht te zeggen, dat

iedere man, als hem gevraagd wordt: „Waar is uw huisvrouw?” moet kunnen antwoorden; „Zie, in de tent.” Ze hoort het den man nog zeggen

Zoo drinkt Moeder in stil genieten het eene bakkie thee na het andere; gelukkig heeft ze een sterke maag.

Zoo stopt Moeder met rustigen ijver de eene kous na de andere, soms het oude hoofd schuddend, omdat ze niet begrijpen kan, hoe het in de wereld mogelijk is, dat de jongens er zulke gaten in krijgen.

En als er, wanneer de school uitgaat, een van de kleinkinderen komt binnenrollen, steekt ze de naald even in de kous, om „een kussentje” uit het busje te nemen, en dan moet het kind netjes met twee woorden spreken, en dus: „Dank-u, opoe” zeggen, anders gromt ze. Maar als er een van haar dochters of schoondochters, of een van haar zusters of schoonzusters, of een van haar nichten of achternichten, of een van haar vriendinnen, of kennissen, of buren komt, dan schuift ze de kousenben onder de tafel en zet haastig den ketel op het stel voor een bakkie troost. En dan praten ze, zooals vrouwen praten, over dingen, waarvan de mannen toch geen verstand hebben, zelfs wijlen dominee Stijfstra niet uitgezonderd totdat Vader tegen boterhammen-etenstijd wederkeert uit het bosch.

's Avonds zitten ze, als 't een warme dag is geweest, samen op het bankje bij het schuurtje, maar voor Moeder is het er al gauw te trekkerig, zoodat ze tot haar hoekje wederkeert.

Vader leest z'n krantje.

Moeder heeft geen rust in huis, want ze is bang, dat Vader kouvat, en heeft altijd hooren zeggen, dat dit 's zomers veel gevaarlijker is dan 's winters.

Als „het groote licht” uitgaat, wordt het tijd om „op de koets van hun bedde te klimmen,” zooals dominee Stijfstra altijd zei.

Ze kunnen goed slapen, en dat is voor ouwe menschen veel waard.

Wat hebben ze toch een leventje samen; ze weten niet, waar de tijd blijft

Eenmaal per jaar is er vanwege het Slot feest, echt feest, in der boschmannetjes hart en huis.

Ge moet nog weten, dat ze de gewoonte hebben om, vooral als het wat broeierig is in de lucht, het bosch den rug toe te keeren, evenals de straatjongens, gelijk Jonathan heeft opgemerkt, bij een parade de muziek den rug toekeeren. Er staan banken aan den zoom van het bosch, waar ze een prachtig uitzicht hebben op de bezittingen van het Slot: grazige weiden en zeer stille wateren. De moeders zitten daar nooit, want het is er voor de kleuters te gevaarlijk, en als ze onophoudelijk dat kleine grut in de gaten moeten houden, kunnen ze beter thuisblijven. Daarom zitten de mannetjes, ook als het niet broeierig is in de lucht, graag aan den waterkant, ze hebben daar rust.

Maar als de visschers met hun netten en fuiken komen, wordt zeer tot hun vreugde deze rust verstoord.

Deze visschers zijn ras-echte Morsdaelers, kerels als reuzen, met een stem als een bazuin, en waarlijk, hun hart, al is het niet van goud, is beter dan der boeren hart, die de weiden van het Slot pachten, gelijk zij de wateren. Behalve op het water, zitten ze ook in den kerkeraad en het schoolbestuur, waar de boeren hen soms geniepig uit willen houden, maar de stemmen der boschmannetjes krijgen ze altijd en die van den dominee.

Evenzeer als de liefde tot wat zich in de wateren beweegt, zit de liefde tot wat de pastorie bewoont hun in het bloed.

Voorts is er, gelijk tusschen de visschers en den dominee, ook tusschen de visschers en de boschmannetjes een hecht vriendschapsverbond, van geslacht tot geslacht. Bij deze verbonden behooren vischoffers, welke bij den dominee op vastgestelde tijden gratis thuisbezorgd worden, steeds de fijnste kwaliteit, maar de boschmannetjes krijgen ze voor zoo goed als geen geld en brengen ze zelf thuis, in hun zakdoek. Eenmaal per jaar bestaan deze offers uit palingen, en ziet, dan is het feest.

Meestal begint dit feest niet mooi.

„Maar Vader, wat heb ik nou an de hand . . . ik docht, dat je

wegbleef de aardappels zijn al een half uur gaar 't is zonde van het kostelijke eten waar heb je toch gezeten, man heb je de klok niet hooren luijen?"

Vader heeft echt schik, als-ie bij z'n thuiskomst van Moeder zoo grommes krijgt, en zegt droogjes: „Het zal weer vastendag worden, Moeder.”

Meer behoeft hij niet te zeggen, want als Moeder dät hoort, nou dan weet ze al, hoe laat het is: de visschers zijn in den polder geweest. Ze loopt kwansuis naar het pottenkassie, waar Vader gewoon is de visch te deponeren, en behoeft niks meer te vragen: de beesies kronkelen den zakdoek uit — levendige paling!

Laat ze nou eerst om de kat denken, die haar verlejen jaar — nee, het wordt nou twee jaar — zoo leelijk te grazen genomen heeft, toen Vader dat lange capittel zat te lezen. Zij heeft toen gezworen: „Dat zal-je me niet voor den tweeden keer lappen, verduvelsche kat.” Dies brengt ze in tegenwoordigheid van poes het feestgerecht in veiligheid, maar als poessie zoet is, dan krijgt-ie strakkies een lekker velletje, hoor.

Ze eten aardappelen met boontjes, maar proeven reeds de paling — dat is van de lucht.

„Denk er om, dat je me een schoonen zakdoek geeft,” vermaant Vader onder het eten. „Ja, da's waar ook,” stemt Moeder toe. Maar ze heeft geen rust in d'r lijf, ze zal het maar dadelijk doen, anders gaat het haar door d'r hoofd.

Het praten wil niet vlotten dezen middag. Ook de slaap is uit zijn doen en gaat in versnelden pas door hun lijf.

Hoewel de eerste drukte voor Vader is, vanwege het schoonmaken der beesies, komt de grootste drukte voor Moeder. Een deel wil ze stoven en een deel wil ze bakken, twee smaken voor één geld, zie je. Vader hoeft de beesies niet in mootjes te snijen, daar gaat ze liever zelf over, as-t-ie het broodmes maar even anzet. Ze mot goed uitkijken, dat ze d'r eigen niet vergist met de hartelijkheid, niet te zout en niet te flauw en de mootjes stuk voor stuk goed afdrogen 't is nog een heel karwei, hoor.

„Nou Vader, dat zal een dure week worden, je zal in je portemenee motten, man,” plaagt moeder. Ze denkt aan haar boterrantsoen, waar ze deze week niet mee rond komt, want ze hoort het haar moeder nog zeggen: „Trui, zee ze, meid, leer dat van mijn, as je paling bakt, mot de boterpot er bij.”

„Nou nog mooier,” weert Vader af, „tracteeren en nog geld toegeven, dat zal niet gaan, hoor, dan kan ik overal terecht.” Hij weet wel, dat Moeder een achterdeurtje heeft, en, als het most, best boerenboter kon nemen, maar dat hoeft niet, geen overdadigheid.

Dat zijn reeds feestklanken voor de brave oudjes, maar de muziek begint pas goed, als het sissen in de koekenpan wordt gehoord.

Het is voor Moeder een heele toer om van het baksel niet te proeven.

Nou, één staartje zou ze maar nemen haar vader placht te zeggen: „Wie wijn vaart, wijn drinkt” ze is haar eigen baas. Zou ze d'r nog eentje nemen? nou ja, maar dan niet meer, want ze mot oppassen, dat ze haar maag niet bederft die warme beessies zijn zoo machtig en die mootjes op een grauwen zak leggen, om er de vettigheid wat uit te laten trekken, nee hoor, dat doet ze niet je doet dan het beste weg „Vort kat! — och, zoo'n stom dier is al net as een mensch.”

De „vastendag” begint 's avonds met boterhammen-etenstijd, gelijk bij de Joden de Sabbat bij het ondergaan der zon.

„Zijn ze goed van hartelijkheid?” informeert Moeder.

„D'r zal een bakkie op smaken, Moeder, je heb den zoutpot niet vergeten.”

„Nou ja, ieder ding mot z'n gerechtigheid hebben, zeg ik maar, je kan geen paling bakken met suiker.”

„Ik dacht, dat je meer beessies gebakken had.”

Dat heeft ze ook, maar Wullem en Aai, haar getrouwde jongens, houden ook van gebakken paling, daarom heeft ze voor ieder een paar mootjes weggezet. Vader vraagt naar den bekenden weg. Moeder bederft die getrouwde jongens, maar hij is zoo maltenterig niet. Toch geniet hij in Moeders zorgen voor hen, en eet een paar

mootjes minder dan hij lust. Die zijn voor Jans en Jaantje, de vrouwen van Wullem en Aai, die ook dol op paling zijn. Je mot voorzichtig zijn met den kouwen kant, is Vaders stelregel, want aangetrouwd wordt nooit eigen. En Moeder zegt uit 's harten diepsten grond: „Je heb gelijk, Vader.”

De eigenlijke feestdag is morgen, als Moeder de meeste beessies stooft.

Dat doet ze op haar manier, met een stukkie boter en een fijn gewreven beskuit, en dan maar zachies laten zeuteren op 't stel.

Van de malle dingsigheden, waarmee de paling bij den rijkdom wordt klaargemaakt, mot ze niks niemendal hebben. Ze zou het zoo goed niet weten, maar Jans van Wullem, die voor keukenmeid heeft gediend, heeft haar verteld, dat ze er bij den rijkdom een rommel van belang in doen: peperkorrels, kruidnagels, laurierblaadjes, stukgies citroen, ja mensch, en ook bier. Nou, ze kunnen voor haar part zulke paling wel houën, want een kind kan toch wel begrijpen, dat je zoo den echten palingsmaak wegneemt. En wat is nu paling, die niet naar paling smaakt? Zoo met de pan op tafel en een kroppie slaai er bij, zóó zijn ze het lekkerst; wil je wel gelooven, dat ze blij zal zijn, als ze de klok hoort luiden

De lezing der notulen wordt dezen middag uitgesteld; zoo eten ze. Moeder heeft een paar aardappeltjes meer geschild dan anders, want die palingdoop is toch zoo echt

„As je maar op de graatjes past, Vader, ik zou me geen raad weten as-t-er een in je keel schoot,” waarschuwt Moeder.

„Ze zijn dutmaal malscher dan verlejen jaar, ik kon het al merken bij het snijden,” constateert Moeder.

„Ze willen wel eens zeggen, dat je de lekkerste paling krijgt, als het in de lente veel rauw weer is geweest,” filosofeert Moeder.

„Je zou er je tong bij inslikken,” jubelt Moeder.

De rollen zijn omgekeerd, Vader eet en zwijgt, Moeder eet en praat. De nood der graatjes vordert, dat ze eten met twee handen.

Verzadigd met de vettigheden der wateren, grijpt Moeder den vaatdoek om haar vettige, magere vingertjes af te vegen en haar

Zesde Kerstboek 5

mond. Terwijl Vader desgelijks doet, krijgt zij „Het Boek”. Vader leest en Moeder luistert, ze danken, en voor ze hun siësta nemen, zegt Vader: „Een koningsmaal”, en Moeder: „Man, je haalt me de woorden uit me mond.”

Ze zal vanmiddag den grooten theepot maar nemen, dien ze 's Zondags gebruikt, als ze nogal aanloop krijgt na de middagkerk, want visch mot zwemmen.

Dit eten en drinken is hun leven.

IV.

De ouwe Trui kon maar niet in slaap komen, hoewel het al bij elven was.

„Mensch, ik wou, dat je maar onder zeil ging, want je houdt mijn ook wakker,” zei Janus wat korzelig. Dit gezegd hebbende, zal het zoowat tien minuten geduurd hebben, en Janus sliep, gelijk hij gewoon was te slapen, zóó vast, dat ze gerust met het meziek van 't dorp voor de bedsteë konden komen, en dan mochten ze voor zijn part niks dan heele noten blazen, maar hem wakker krijgen, dat zouën ze niet.

„Het zal van de drukte wezen,” had ze gezegd.

Nu, dat kon best, want het was Oudejaarsavond, en het was vanouds een gewoonte in Morsdael, dat de vrouwen alsdan 's middags olieballen bakten en 's avonds naar de kerk gingen. Men kon het in de kerk ruiken, da's geen dollen. Alleen in de mobilisatie hadden ze het een paar jaar niet gedaan, dewijl ze niets hadden, dan een handvol meel in de kruik en een weinig olie in de flesch. En toen hadden ze gezegd, naar de kerk gaande: „'t Is net, of het geen Ouwejaar is.” Dewijl nu Janus z'n vrouw te dezen dage gedaan had naar de wijze der vrouwen des dorps, had het best van de drukte kunnen wezen, dat ze zoo woelig was.

Het kwam echter niet van de drukte, maar van de preek, hetwelk de ouwe Trui zeer goed wist, maar niet durfde zeggen, want Janus deë zoo kort

Wie preek zegt, zegt dominee.

Hoe nu de dominee van Morsdael heet, doet er niet toe. De Morsdaelers vinden, dat-ie mooi kan preeken, en dit vooral doet, wanneer hij het over de jeugd heeft. Dan zitten de oude menschen hem groot gelijk te geven. Maar dezen avond had-ie zoo gepreekt, dat zoowel de oude als de jonge menschen dachten: „Hij preekt over ons”. Doch de dominee had bedoeld om tot hen te spreken.

Dat kon hij natuurlijk op Oudejaarsavond niet doen zonder er den Dood bij te halen. Hij wist echter, dat de menschen nooit, en allermintst bij het einde des jaars, met aandoeningen en stemmingen te voeden zijn. Want dat zou alzoó zijn: gelijk wanneer een hongerige droomt, en zie, hij eet, maar als hij ontwaakt, zoo is zijn ziel ledig. Om deze oorzaak hield hij er niet van, wanneer hij er den Dood bijhaalde, door gelijkenissen te spreken. Maar dezen avond had hij eerst gedaan, alsof hij er wel van hield.

„Van avond,” zoo begon hij, „staat er iemand bij u aan de deur en hij klopt; het is, alsof er met ijzer op hout wordt geklopt. Hij wacht niet, totdat gij „binnen” roept, maar loopt regelrecht door. Hij laat de deur achter zich open staan, zoodat gij denkt: „Je brengt ook de warmte niet mee, man,” en huivert even. Hij wil niet gaan zitten, want hij heeft haast. Als hij alle aanwezigen, één voor één, even aangekeken heeft, stapt hij weer op, en mompelt zoo iets van: „Tot ziens!” Dit is alles, wat hij zegt, en het klinkt niet hartelijk. Als hij weg is, denkt ge: „Had ik nu maar gevraagd, wanneer hij terugkomt.” Maar hij zou het u toch niet gezegd hebben.”

„Het is een groote man, die er heel slecht uitziet, met een beenig, bleek voorhoofd, diep liggende oogen en magere handen, net een geraamte. Ge behoeft niet te vragen: „Wie is deze?” want hij komt geregeld op het dorp, soms ziet ge hem in de verte aankomen, soms staat hij onverwachts voor u. Hij is meermalen onder uw dak geweest, en had dan niet zoo'n haast. Dat zult ge nooit vergeten.”

„Ik zeg u: Van avond staat de Dood aan uw deur.”

Toen luisterden alle menschen, zelfs de kinderen luisterden, en de jonge menschen dachten: „Dat is mooi.” Er was onder hen

slechts een enkele, die ook dacht, dat hij zoo iets wel eens in een boek gelezen had, hetwelk hij niet mis had, want het ging den dominee van Morsdael, gelijk het allen dominees gaat, van welke de menschen roemen, dat ze mooi kunnen preeken: ze brengen de mooie dingen lang niet altijd uit den schat huns harten voort.

Maar deze dominee overtrof hierin velen van zijn geslacht, dat hij de mooie dingen uit de boeken terdege in zijn hart verstandig had overdacht.

Daarom vervolgde hij en sprak: „Ik zeg dat niet goed, want de Dood is evenmin een mensch als een engel, hij is geen maaier met een zeis op zijn schouder of een grijsaard met een zandlooper in zijn hand, hij is geen persoon, maar een kracht. De Dood is een kracht Gods tot rampzaligheid voor een iegelijk, die niet gelooft. Daarom moet ik zeggen: Het is God, Die u van avond bezoekt. In de wenteling der jaren laat Hij u gevoelen, dat de ziel, die zondigt, sterven zal. Maar Hij brengt u samen als de gemeente, welke Hij ten leven roept, opdat Zijn lof zou klinken als van een God, bij Wien de uitkomsten zijn tegen den dood. Hij verschijnt u niet alleen in den tijd, die henenvliegt, maar ook in het Evangelie, dat blijft, opdat ge zoudt heerschen in het leven door Jezus Christus, in Wien een overvloed der genade is. Daarom moet ge niet enkel even huiveren bij de gedachte aan het sterven, maar luisteren, luisteren met uw ziel”

Dat was „de voorafpraak.”

Daarna zongen ze van hun beste dagen vol stof tot klagen, van hun matte ziel, doorknaagd van zorg, verdriet en jammerlijke plagen, en van: de levensdraad wordt schielijk afgesneên, maar ook van: Uw gena, Uw werk, Uw heerlijkheid, Uw liefde, Uw macht — en intusschen werden „de liefdegaven voor armen en kerk” opgevischt. Degenen, die zongen met hun hart, klaagden en baden, en van de collecte had niemand last.

Toen kwam de preek.

Het was een gewone preek over een man, die leefde in een woestijn en stierf op een berg. Die man was Mozes, de man Gods.

Veelbewogen was zijn leven, zwaar zijn taak, maar de heerlijkheid des Heeren was over zijn pad. Hij had altijd gediend, en daarbij wel eens gezondigd, zoodat hij niet als een heilige zijn levenseinde tegemoet-ging. Maar de Heere sprak ook op den laatsten dag zijns levens, en toen nog liefelijker dan te voren: „Genade zij u en vrede.” Mozes' eenzaam sterven was zaligheid. Zelfs wilde God zorgen voor het graf van Zijn knecht.

Eenvoudig, duidelijk, hartelijk predikte de dominee, dat alzoo het deel van den Christen is: leven in de woestijn, waar vele moeiten en bezwaren zijn, maar toch gewandeld wordt in het licht van het Goddelijk aanschijn, en dan sterven op een berg, van waar het land der eeuwige rust wordt aanschouwd. Zonde tot den laatsten snik, maar ook bij het ouder worden al meer een toebereid hart, om tegenover de pijnlijke ervaring, dat de bezoldiging der zonde de dood is, te gelooven, dat de genadegift Gods het eeuwige leven is, door Jezus Christus, onzen Heere.

Hij greep hun ziel om een antwoord te geven op de vraag: „Is dat uw weg?” En hij zeide, dat ze in de woestijn konden zijn, maar zonder te sterven op een berg, wanneer ze geen knechten des Heeren waren, maar afgodendienaars, gelijk geschreven staat: „Het volk zat neder om te eten en te drinken, en zij stonden op om te spelen.”

Aan het slot vertelde dominee iets van Bunyan, en als hij dat deed, luisterden de menschen nog beter, dan wanneer hij de Schrift opende. Hij herinnerde aan den man met de hark, van wien het eigenaardige was, dat hij alleen naar beneden kon kijken. Dat er vlak achter hem een lichtende gestalte zweefde, die hem een kroon aanbod met de bedoeling, dat hij die voor de hark zou inruilen, daar had hij niet het minste besef van. Hij harkte, harkte maar door, al maar strootjes en stokjes. Dat was maar een man, niets meer dan een man — geen man Gods.

Ze voelden, dat ze door dit beeld bij hun aardschgezindheid werden bepaald, en dachten, dat ze nu wel ernstig vermaand zouden worden, want dat behoorde toch zoo in een oudejaarsavondpreek.